

PROGRAM, ELŐADÁSKIVONATOK, KIRÁNDULÁSVEZETŐ



17. MAGYAR ŐSLÉNYTANI VÁNDORGYŰLÉS

2014. május 29-31.

Győr



lógia figyelhető meg, 3) a harapásnyomok nagy gyakorisága figyelhető meg egy kisebb lehatárolt csontfelületen, 4) a ziphodont és pseudoziphodont fogazatú állatok (pl. Theropoda dinoszauruszok, egyes krokodilok) harapásnyomaira jellemző karakterek (pl. egymással párhuzamos, vékony barázdák) teljesen hiányoznak. Ezen jegyek alapján a legvalószínűbb támadó az *Allodaposuchus*-szerű krokodil lehetett, mert az ismert iharkúti faunában csak ez a forma viselt erős, törésre alkalmas, kúp alakú fogakat, melyek képesek lehettek az ellenálló táplálék összeroppantására.

A fentiek alapján levonható néhány paleoökológiai következtetés az egykori biocönózis táplálékhálózatát illetően. Mivel a koponyacsontok a dögevők számára nem jelentenek előnyös táplálékforrást, a feltételezhetően *Allodaposuchus*-szerű krokodiltól származó harapásnyomok az *Iharkutosuchus* kisméretű krokodil koponyáján elsők között nyújtanak információt két krokodilfaj közötti ragadozó-zsákmány interakcióról a fosszilis anyagban. A felismert ragadozó-zsákmány interakció két krokodilfaj közt felveti annak lehetőségét, hogy a kis testmérettel és heterodont fogazattal rendelkező *Iharkutosuchus* a teknősök és a halak mellett fontos zsákmányállat lehetett Iharkút egykori vizes környezetében. A teknősök és krokodilok közti ragadozó-zsákmány interakciókra több példát találunk a fosszilis és recens életközösségekben; az utóbbiakban a krokodilok táplálékának jelentős hányadát (~15%) a teknősök teszik ki. Azonban az iharkúti teknőspéldány esetében kizárható a ragadozó-zsákmány interakció, hiszen a harapásnyomokat viselő páncéltöredék egy 70–80 cm-es testhosszú *Foxemys*-hez tartozhatott, mely valószínűleg meghaladta a maximálisan 25 cm hosszúságú koponyával és kb. 170 cm testhosszal rendelkező *Allodaposuchus*-szerű krokodil zsákmányállatainak méretét. Sokkal valószínűbb, hogy a *Foxemys* páncéltöredéken megfigyelhető harapásnyomok a már elpusztult állat páncéljának feltörése során keletkeztek.

Kutatásokat támogatta: MTA-ELTE Lendület Program, OTKA NF 84193, Magyar Természettudományi Múzeum.

A SOMSSICH-HEGY 2-ES LELŐHELY ALSÓ- PLEISZTOCÉN SORICIDAE FAUNÁJA

BOTKA DÁNIEL*, MÉSZÁROS LUKÁCS

ELTE TTK Őslénytani Tanszék, 1117 Budapest,
Pázmány Péter sétány 1/C; botkadani@gmail.com;
salpin@freemail.hu

A Villány falu mellett található Somssich-hegy 2-es lelőhelyről (Villányi-hegység) került elő Magyarország egyik legjelentősebb késői kor-pleisztocén korú, nagyjából 900 ezer éves gerinces faunája. A lelőhely feltárása JÁNOSSY Dénes és TOPÁL György nevéhez fűződik. Ásatásaik során 1975 és 1984 között a körülbelül 9,5 méter mély, erősen cementált, felső részén löszös, alsó részén vörösayagos karsztkitöltésből 50, körülbelül 20–30 cm vastag réteget tártak fel. Ennek az anyagnak a feldolgozása az OTKA K104506 számú kutatás keretében, PAZONYI Piroska vezetésével jelenleg is folyik a MTM Őslénytani és Földtani Tárában.

JÁNOSSY Dénes 1990-es előzetes faunalistája szerint az emlősfauában szinte minden kisemlős csoport megtalálható. Vizsgálataink alapján a Soricidae családot 3 genus 7 faja (*Beremendia fissidens*, *B. cf. minor*, *Crocidura kornfeldi*, *C. obtusa*, *Sorex margaritodon*, *S. minutus* és *S. runtonensis*) képviseli. Célunk a lelőhely paleoökológiai vizsgálata volt ezen csoportok réteg szerinti eloszlása alapján. A lelőhely anyagában ugyan csak egy ma is élő cickányfaj van jelen, ám a többi faj környezeti igényét is megbecsülhetjük a rokon recens formák alapján.

A lelőhelyen kimutatott cickánygenusok (*Sorex*, *Crocidura* és *Beremendia*) mind fontos információt szolgáltatnak a lelőhely paleoökológiai viszonyainak meghatározásához. A *Sorex* és a *Crocidura* genusok kivétel nélkül minden rétegben nagy egyedszámmal fordulnak elő. E két genus arányának változásából következtethetünk az egykori klímára és környezetre. A *Sorex* cickányok dominanciája hűvösebb klímát, illetve zárt vegetációt jelez. Ezzel szemben a *Crocidura* genus képviselői inkább melegebb éghajlat és nyílt vegetáció indikátorai.

A rendkívül nagy egyedszám és a példányok töredékessége miatt az elsődleges vizsgálatok során a *Sorex* és a *Crocidura* cickányok esetében csak genus szintű meghatározást és a fogak számának rétegenkénti összevetését alkalmaztuk, ily módon legalább 5 periódust sikerült elkülöníteni. A *Sorex* fogak aránya a rétegsor közepén a legmagasabb. Ez zárt erdei vegetációtípust jelez. Az ezt megelőző és

az ezt követő rétegekben a *Sorex*ek mellett jelentőssé válnak a *Crocidura* cickányok előfordulásai, ami nyíltabb, füves társulás megjelenésére utal. A rétegsor tetején és alján ismét a *Sorex*ek dominálnak, bár kisebb mértékben, mint a rétegsor közepén. A *Sorex*-dominancia a 18-25. rétegekben a legerősebb.

A lelőhelyen nagy számban fordul elő a nagyméretű *Beremendia* is. Minden rétegre megadtuk a *Beremendia* fajok minimum egyedszámát, így nyomon tudtuk követni, hogy a rétegsoron belül hogyan változik az előfordulásuk gyakorisága. A rétegsor 35-25. rétegeiben gyakoriak, minimum egyedszámuk első nagyobb kiugrása a 28-27. rétegekben figyelhető meg. A 15-12. rétegek szintén nagy mennyiségű *Beremendia* példányt szolgáltatnak, második maximumuk a 13. rétegben figyelhető meg. A rétegsor felső rétegeiben viszonylag kevés példányt találtunk, de a harmadik és egyben legnagyobb csúcsot az 5. réteg mutatja. A *Beremendia* fajok egy kihalt tribushoz tartoznak, amelyeket változatos ökológiájú lelőhelyekről írtak le. Valószínűleg opportunisták, változatos évtrendű formákról van szó, melyek hosszú időn keresztül jelen voltak a plio-pleisztocén folyamán. A minimum egyedszámukban mutatkozó csúcsok, illetve a nagyobb példányszámban bővelkedő rétegek azonban korrelációt mutatnak a lelőhely egyéb nedvességkedvelő csoportjának jelenlétével (nedvességkedvelő csigák és békák, valamint *Desmana thermalis*). Ebből arra következtethetünk, hogy a *Beremendia* is nedvességkedvelő forma lehetett. A *Beremendia* és a nedvességkedvelő csoportok réteg szerinti eloszlása alapján tehát megállapítható, hogy egyes periódusokban a lelőhely közvetlen környezetében volt-e jelen nyílt víztükr.

A Soricidae fajok és a kísérőfauna alapján feltehető, hogy a rétegsoron belül legalább három olyan időszak volt, amikor a területen zárt bozotos-erdős vegetáció alakult ki. A köztes időszakban a fajok füves vegetációt jeleznek. A zárt növényzet kialakulását nedvesebb klíma vagy nagyobb vízfolyás jelenléte, közelsége válthatta ki. A nyíltabb ökoszisztéma megjelenése feltehetően az éghajlat szárazodásával magyarázható.

A kutatás az OTKA K104506 számú projekt részét képezte.

EURÓPAI DIATÓMA ALAPÚ VÍZSZINT REKONSTRUKCIÓK A HOLOCÉN BEN

BUCZKÓ KRISZTINA

Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára,
1476 Budapest, Pf. 222; krisztina@buczko.eu

Tény, hogy a holocén kezdetétől a tavak jelentős részének a vízszintje folyamatosan változik és az is általánosan elfogadott, hogy nagyrészt klimatikus meghatározott a változás. Európában hét fő típust különítettek el, de Közép-Európából alig van adat a <http://www.ncdc.noaa.gov/data-access/paleoclimatology-data/datasets/lake-level-reconstruction> adatbázis szerint.

A Balaton, mint sekély, zárt, nagy felületű tó elvileg ideális vizsgálati objektuma lenne a vízszintingadozásoknak, amelyek a tóban zajlottak annak keletkezése óta. A 19. század végétől szinte megszámlálhatatlanul sok vizsgálat, kutatás céllozta a Balatont. A kovaalgák paleolimnológiai szempontú első elemzését PANTOCSEK József végezte 1913-ban, majd HAJÓS Márta dolgozott a MÁFI-ban CSERNY Tibor vezetése alatt mélyült 33 fűrés diatómáinak fejlődéstörténetén. A Tó-25-ös fűrés a nyolcvanas évek elején mélyült, a tó közepén helyezkedik el (N 46.81833; E 17.735, a. sl. 104 m). Talpmélysége 10,63 m. Pollenanalízis, osztrakoda, stabilizotóp-mérés (oxigén- és szénizotópok arányainak változása) eredményeit ismerve kezdhettünk a kovaalga elemzéshez. A fűrés alján, 10,63–9,63 méter között találtunk jelentősebb mennyiségben diatómákat, a halofil *Bacillaria paradoxa* és *Mastogloia smithii* mellett több, a holocén flórából nem ismert, fajra nem meghatározott forma jellemezte ezeket a (pannóniai) mintákat. Ezután, 9,63 és 3,90 méter között az üledék diatóma meddő. 3,90 méter felett először az *Epithemia* nemzetség képviselői jelennek meg *Cymbella* és *Gomphonema* fajokkal. Sekély, partközeli mintákra utal a fajösszetétel. BODOR Elvira pollenanalízis adatai alapján (http://hurricane.ncdc.noaa.gov/pls/paleox/f?p=519:1:0:::P1_STUDY_ID:6729) a későglaciális és holocén határ 3,4 méter körüli-re tehető. A diatóma diagram – sok más európai és Európán kívüli szelvényhez hasonlóan – nem mutat zónahatárt, vagyis a hőmérséklet emelkedése nem hoz drasztikus változást a diatómaközösség életében. Főleg a bentonikus *Opephora martyi* és *Fragilaria* fajok dominálnak, egészen 1,6 m-ig. A fajgazdag, jó megtartású rétegeket olykor diatóma meddő szakaszok váltják. Ezután az *Aulacoseira granulata* eutróf, planktonikus faj válik meghatá-

17. MAGYAR ŐSLÉNYTANI VÁNDORGYŰLÉS

PROGRAM, ELŐADÁSKIVONATOK, KIRÁNDULÁSVEZETŐ

17. Magyar Őslénytani Vándorgyűlés, Győr, 2014

Szerkesztette BOSNAKOFF Mariann és DULAI Alfréd

Kiadja a Magyarhoni Földtani Társulat, Budapest

A kirándulásvezető szerzői:

KLEMENT FORDINÁL (Štátny geologický ústav Dionýza Štúra, klement.fordinal@geology.sk)

MATÚŠ HYŽNÝ (Department of Geology and Palaeontology, Faculty of Natural Sciences, Comenius University, jelenleg: Natural History Museum, Vienna, hyzny.matus@gmail.com)

NATÁLIA HUDÁČKOVÁ (Department of Geology and Palaeontology, Faculty of Natural Sciences, Comenius University, hudackova@fns.uniba.sk)

JÁN SCHLÖGL (Department of Geology and Paleontology, Faculty of Natural Sciences, Comenius University in Bratislava, schlogl@nic.fns.uniba.sk)

A 17. MAGYAR ŐSLÉNYTANI VÁNDORGYŰLÉST TÁMOGATTA:

Hantken Miksa Alapítvány

Magyar Természettudományi Múzeum

A 17. MAGYAR ŐSLÉNYTANI VÁNDORGYŰLÉS SZERVEZŐI:

Dulai Alfréd (felelős szervező, az MFT Őslénytani–Rétegtani Szakosztályának elnöke)

Ősi Attila (szervező, az MFT Őslénytani–Rétegtani Szakosztályának titkára)

Bosnakoff Mariann (kiadvány)

Kopsa Ferencné (pénzügyek, a Magyarhoni Földtani Társulat munkatársa)

Krivánné Horváth Ágnes (MFT kapcsolatok, a Magyarhoni Földtani Társulat ügyvezetője)

Köszönet valamennyi önkéntes segítőnek!